

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління підприємництвом

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

УДК 351:005.311

ГЛУЩЕНКО ЕДУАРД ЮРІЙОВИЧ

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
В УКРАЇНІ**

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня - бакалавра
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

м. Одеса - 2024

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент

Макуха Сергій Миколайович

доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

Рецензент: Даниленко Катерина Вікторівна - керуюча справами виконавчого апарату Одеської районної ради

Захист відбудеться 13.06.2024 р. на засіданні Державної екзаменаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8.

З дипломною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082 м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 315.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні становить важливу складову у вирішенні економічних та соціальних проблем країни. У контексті економічної нестабільності, зростаючого бюджетного дефіциту та потреби відновлення та розвитку інфраструктури, розуміння та оптимізація процесів формування доходів місцевих бюджетів стає надзвичайно актуальним завданням. Дослідження вказаної теми дозволить виявити основні чинники, що впливають на обсяг та структуру доходів місцевих бюджетів, а також розробити ефективні стратегії управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні. Однією з головних причин актуальності даної теми є процес децентралізації та реформування місцевого самоврядування в Україні. Зміни в системі місцевого управління передбачають передачу більшої частини фінансових ресурсів та повноважень на місцевий рівень. Тому вивчення механізму формування доходів місцевих бюджетів є ключовим для успішного впровадження цих реформ, забезпечення фінансової стабільності та розвитку місцевих громад. Крім того, аналіз механізму формування доходів місцевих бюджетів є важливим для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та задоволення потреб місцевого населення. Фінансові ресурси, які надходять до місцевих бюджетів, використовуються для реалізації різноманітних соціальних та інфраструктурних проектів, що безпосередньо впливає на якість життя громадян. Також, розуміння механізму формування доходів місцевих бюджетів може сприяти забезпеченню прозорості та ефективного контролю за використанням бюджетних коштів, що є ключовим аспектом в підвищенні довіри до органів місцевого самоврядування та зміцненні демократичних інститутів в країні. Таким чином, вивчення та аналіз механізму формування доходів місцевих бюджетів має велике значення для забезпечення сталого розвитку України.

Метою роботи є аналіз системи відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Дослідження джерел та ефективності їх використання з метою виявлення основних факторів, що впливають на цей процес, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності цього механізму.

Для досягнення зазначеної мети було визначено наступні **завдання**:

-Проаналізувати сучасний стан механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні.

-Вивчити структуру та джерела доходів місцевих бюджетів та їх класифікацію.

-Дослідити динаміку та тенденції змін у формуванні доходів місцевих бюджетів.

-Визначити основні проблеми та виклики, з якими стикаються місцеві бюджети при формуванні доходів.

-Розробити рекомендації щодо удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами.

-З'ясувати вплив формування доходів місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток та благополуччя місцевих громад.

Об'єктом дослідження є система відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів органами влади та ефективність управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

Предметом дослідження є механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні, включаючи структуру, джерела, класифікацію, тенденції змін.

Методи дослідження. Для досягнення мети кваліфікаційної роботи застосовувалися цілісний, систематичний та історичний підходи, методи графіків, таблиць, статистичні методи групування, синтез, аналогія, логіка наукового пізнання, теоретичне і практичне узагальнення та фундаментальний аналіз. Інформаційно-аналітичну базу склали законодавчі акти України, звітні дані Державної Казначейської служби, Міністерства фінансів, Держстату, департаменту фінансів Одеської міської ради, а також дослідження вітчизняних і зарубіжних експертів, монографії, навчальні матеріали, наукова література та інформація з офіційних сайтів.

Інформаційною базою дослідження є наукові роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій, періодичні публікації, звіти та аналітичні матеріали органів влади.

Ступінь розробленості проблеми. Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні є **активно досліджуваною** темою. Існує багато наукових робіт, присвячених цій проблемі, в яких аналізуються різні аспекти цієї теми

Структура і обсяг роботи. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження, дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, які поділяються на дев'ять пунктів, висновків і переліку використаних джерел. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 66 сторінках друкованого тексту. Ілюстративний, статистичний і пояснювальний матеріал подано у 7 таблицях та 18 малюнках. Список використаних джерел містить 56 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано практичне значення.

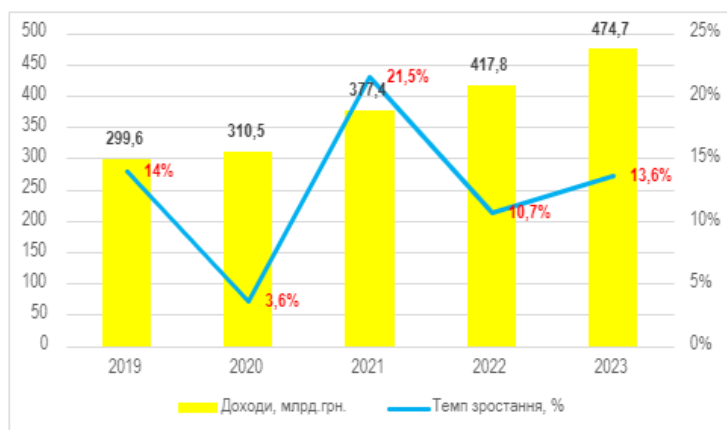
У першому розділі – **«ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ»** – було розглянуто поняття, сутність і види доходів місцевих бюджетів. Проведено класифікацію та аналіз структури джерел доходів місцевих бюджетів, охарактеризовано їх складові. Розглянуто бюджетну практику зарубіжних країн у контексті формування доходів місцевих бюджетів, визначено основні підходи та методи, які застосовуються у різних країнах для забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Теоретичні основи концепції формування доходів місцевих бюджетів були розглянуті в працях таких вчених, як О.І. Вернигора, Т.А. Дяченко, В.В. Житар, А.В. Марченко, О.В. Нікітіна, І.В. Грищук, В.М. Яремей, І.В. Білик, О.Є. Кузін, О.В. Кривенко, О.В. Литвин, О.Д. Васютин, Л.М. Князь, І.Ю. Ларіна, О.В. Пашко, І.І. Лісовий, В.В. Гетьманчук, М.О. Князєв, О.В. Гончаренко, О.П. Савченко, В.М. Литвиненко, О.В. Гордієнко, І.В. Ковальчук, О.І. Петренко. У роботах зазначених, та багатьох інших авторів, надано характеристику сутності доходів місцевих бюджетів та системи відносин в органах публічного управління та адміністрування усіх рівнів в процесі формування доходів.

Поняття доходів місцевих бюджетів в економічному контексті описує грошові потоки, які надходять до бюджетів місцевих громад з різних джерел з метою фінансування їхніх потреб та програм. Джерела доходів місцевих бюджетів можуть виступати податки, збори, платежі, дотації, субвенції та інші види доходів, визначені законом. Законодавчі акти також передбачають можливість створення місцевих податків та зборів, які збираються з місцевих підприємств, населення та інших суб'єктів господарювання.

У другому розділі – **«АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ»** – у другому розділі досліджено динаміку та структуру доходів місцевих бюджетів України за останні роки. Особлива увага приділяється аналізу регіональних особливостей у формуванні доходів місцевих бюджетів та особливостям формування бюджетів громад на 2024 рік.

Аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів показує, що за період з 2019 по 2023 рр. спостерігається різноманітна тенденція у зміні доходів. На рисунку нижче показано власні доходи місцевих бюджетів України за вказаний період.

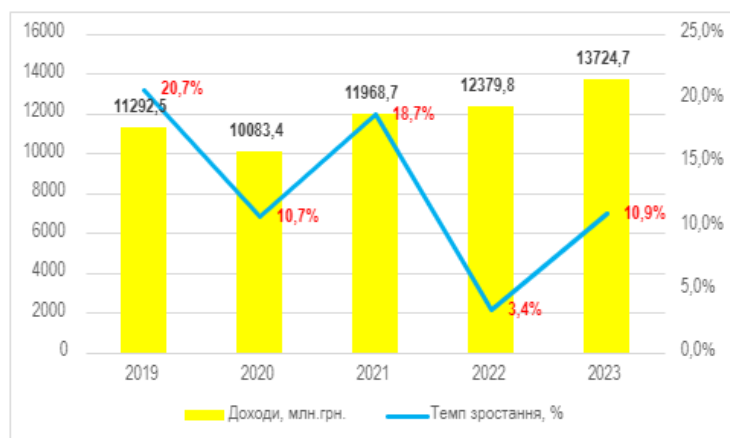
Власні доходи місцевих бюджетів України за період з 2019 по 2023 рр., млрд. грн.

Детальний аналіз податкових та неподаткових надходжень до місцевих бюджетів представлено у таблиці, що дозволяє краще зрозуміти основні джерела доходів та їх динаміку.

Таблиця 1: Динаміки змін податкових та неподаткових надходжень до місцевих бюджетів за 2019-2023 у млрд. грн.

Доходи від	2019	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження	270,75	286,23	347,09	393,68	434,91
Неподаткові надходження	26,11	21,46	27,19	22,03	36,51

Далі було проведено аналіз доходів бюджету Одеської територіальної громади. Власні доходи цієї громади за період з 2019 по 2023 рр. представлені на графіку нижче, що дозволяє оцінити їх зміну та вплив на загальний бюджет громади.

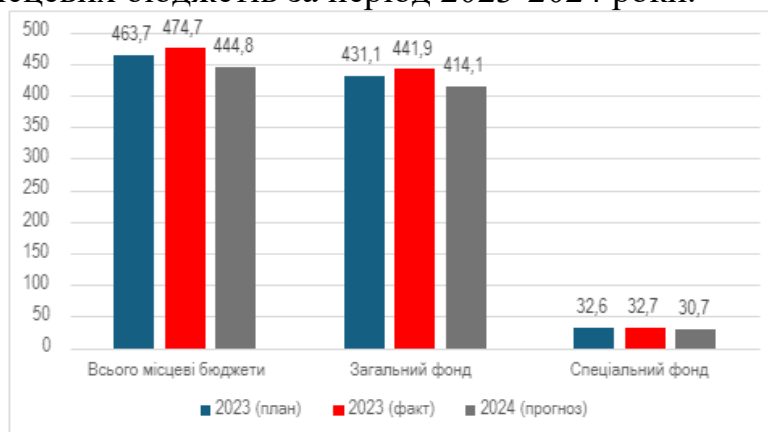
Власні доходи бюджету Одеської територіальної громади за період з 2019 по 2023 рр., млн. грн.

Одеська міська територіальна громада демонструє певні тенденції у зміні податкових та неподаткових надходжень, що відображено у наступній таблиці.

Таблиця 2: Динаміки змін податкових та неподаткових надходжень до Одеської міської територіальної громади за 2019-2023 рр. у млн. грн.)

Доходи від	2019	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження	7020,5	7461,8	9032,4	9632,1	10436,4
Неподаткові надходження	797,6	609,3	719,0	797,0	818,3

Значну увагу було приділено прогнозуванню показників надходжень до місцевих бюджетів на 2024 рік. Графік нижче ілюструє очікувані показники надходжень до місцевих бюджетів за період 2023-2024 роки.

Показники надходжень до місцевих бюджетів за 2023–2024 роки, у млрд. грн.

Аналіз податкових надходжень до місцевих бюджетів на період 2023-2024 роки дозволяє зробити висновки щодо тенденцій та очікуваних змін у структурі доходів.

Таблиця 3: Податкові надходження місцевих бюджетів за період 2023-2024 роки)

Доходи від	2023 (план)	2023 (факт)	2024 (прогноз)
Податкові надходження	418,4	429,0	360,3
Неподаткові надходження	35,3	36,6	20,9

У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що процес формування доходів місцевих бюджетів в Україні зазнає значних змін під впливом економічних, соціальних та політичних факторів. Особливу увагу слід приділити вдосконаленню механізмів податкового адміністрування та розширенню власної доходної бази місцевих громад.

У третьому розділі – «ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ» – було охарактеризовано проблеми нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та досліджено шляхи зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел. Розглянуто можливості оптимізації податкового навантаження на суб'єкти господарювання та населення на місцевому рівні. Також акцентовано увагу на забезпеченні прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів.

Сучасна нормативно-правова база України передбачає наявність широкого порядку використання інформаційно-комунікаційних технологій для інформування органів публічної адміністрації та споживачів адміністративних послуг про порядок надання послуг. Таким чином, в цілому можна сказати, що загальні передумови для регулювання надання доходів місцевих бюджетів створено, але цього недостатньо для повноцінного впровадження. Адже на сьогодні відсутня законодавча база, яка б регулювала підстави та порядок формування доходів на місцевому рівні, як і нормативно-правові акти, які б визначали технічні стандарти та регламентували адміністративні процедури їх формування.

В процесі забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів українськими громадами є багато невирішених питань, які потребують вирішення не лише місцевих органів, а й усієї держави. Цілі розвитку нашої держави передбачають створення надійних інституцій та організацій для забезпечення надання якісних послуг, неодмінної умови для формування соціально орієнтованого ринку та стабільного зростання добробуту громадян. Виявлення та усунення проблем у формуванні доходів місцевих бюджетів та підвищення їх якості мають бути пріоритетними для органів державної влади та місцевого самоврядування.

Шляхи подолання проблем формування доходів місцевих бюджетів в Україні включають остаточне формулювання кінцевого переліку джерел доходів; затвердження єдиної, максимально прозорої та зручної процедури для отримання доходів; проведення щорічного всеукраїнського моніторингу щодо якості доходів; інформаційне забезпечення; комфорт споживачів; зворотний зв'язок.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження механізму формування доходів місцевих бюджетів було зроблено наступні висновки та узагальнення, та виділені наступні етапи реалізації і технології.

1. Доходи місцевих бюджетів є ключовим елементом фінансової незалежності та економічної спроможності органів місцевого самоврядування. Вони забезпечують виконання місцевих програм та послуг, що сприяє покращенню якості життя громадян та розвитку території.

2. Джерела доходів місцевих бюджетів можна класифікувати на власні, закріплені та міжбюджетні трансферти. Власні доходи включають місцеві податки та збори, а також надходження від власності, що знаходиться у комунальній власності. Закріплені доходи передбачають фіксовані відсотки від загальнодержавних податків. Міжбюджетні трансферти включають дотації та субвенції з державного бюджету.

3. Аналіз бюджетної практики зарубіжних країн показує, що ефективно формування доходів місцевих бюджетів можливе завдяки децентралізації фінансових ресурсів, забезпеченню прозорості та підзвітності місцевих органів влади, а також створенню умов для місцевого економічного розвитку.

4. Дослідження динаміки доходів місцевих бюджетів в Україні виявило позитивні тенденції зростання власних доходів, що свідчить про поступову децентралізацію фінансової системи. Проте, структура доходів досі значною мірою залежить від міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансову самостійність місцевих громад.

5. Аналіз регіональних особливостей показав значну нерівномірність у формуванні доходів місцевих бюджетів, що обумовлено економічним розвитком регіонів, демографічною ситуацією та місцевою податковою політикою. Це вимагає адаптації бюджетної політики до специфіки кожного регіону.

6. Планування бюджетів громад на 2024 рік передбачає врахування нових викликів, пов'язаних із макроекономічною ситуацією та реформами децентралізації. Особлива увага приділяється збільшенню власних доходів та ефективному використанню ресурсів.

7. Основні проблеми включають нестачу фінансових ресурсів, значну залежність від міжбюджетних трансфертів та високий рівень податкового навантаження. Вирішення цих проблем передбачає зміцнення доходної бази за рахунок власних джерел, оптимізацію податкового навантаження, запровадження сучасних методів управління фінансовими ресурсами та забезпечення прозорості і підзвітності у використанні бюджетних коштів.

8. Забезпечення прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів є критично важливим для підвищення довіри громадян до органів влади та ефективного управління фінансами. Це може бути досягнуто через впровадження електронних систем звітності, проведення регулярних аудитів та громадського контролю.

АНОТАЦІЯ

Глушенко Е. Ю. «Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» зі спеціальності «281 Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2024 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – система відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів органами влади та ефективність управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів в Україні; вивчено поняття, сутність і види доходів місцевих бюджетів; здійснено класифікацію та визначено структуру джерел доходів місцевих бюджетів; розглянуто бюджетну практику зарубіжних країн щодо формування доходів місцевих бюджетів.

Досліджено аналіз стану та тенденції змін у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні; проведено аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів; охарактеризовано регіональні особливості у формуванні доходів місцевих бюджетів; розглянуто особливості формування бюджетів громад на 2024 рік.

Охарактеризовано проблеми нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та запропоновано шляхи зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел; оптимізацію податкового навантаження на суб'єкти господарювання та населення на місцевому рівні; забезпечення прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: *місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, фінансові ресурси, податкове навантаження, бюджетна система, місцеве самоврядування, прозорість бюджету.*

ANNOTATION

Glushchenko E. Y. "Mechanism for Forming Revenues of Local Budgets in Ukraine."

Qualification work for obtaining the degree of "bachelor" in the specialty "281 Public Management and Administration" under the bachelor's program of professional orientation "Public Management and Administration." – Odessa National Economic University. – Odessa, 2024.

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is the system of relations in the process of forming local budget revenues by government bodies and the effectiveness of financial resource management at the local level.

The work examines the theoretical aspects of forming local budget revenues in Ukraine; studies the concepts, essence, and types of local budget revenues; classifies and identifies the structure of local budget revenue sources; reviews the budgetary practices of foreign countries regarding the formation of local budget revenues.

The analysis of the state and trends of changes in the formation of local budget revenues in Ukraine is conducted; the dynamics and structure of local budget revenues are analyzed; regional features in the formation of local budget revenues are characterized; the peculiarities of forming community budgets for 2024 are considered.

Problems of the lack of financial resources in local self-government bodies are characterized and ways to strengthen the revenue base of local budgets through own sources are proposed; optimization of the tax burden on business entities and the population at the local level is suggested; transparency and control over the formation and use of local budget revenues are ensured.

Keywords: *local budgets, local budget revenues, financial resources, tax burden, budget system, local self-government, budget transparency.*